

Spanning en sensaties in Saudi-Arabië

Hoewel het land zich opwerpt als nieuwe toeristische hotspot, lijkt Saudi-Arabië niet de meest evidente vakantiebestemming. En al zeker niet voor een vrouw, die bovendien geen moslima is. Voelde zich wél aangesproken: schrijfster **Kristien Hemmerechts**, die met open vizier door het land trok. Een verslag.

beeld RONNIE DANKELMAN

Ik leerde Ronnie Dankelman kennen in de trein van Peking naar Pyongyang. Ik zou een artikel schrijven over Noord-Korea maar ik had nog een fotograaf nodig. In het gezelschap verkeerden heel wat mensen met indrukwekkende camera's. Ik observeerde hen in actie en zag dat Ronnie de man was die ik moest hebben, de man met het oog van de fotograaf. Ronnie, die al verschillende prijzen voor zijn fotografisch werk had gewonnen, ging graag op mijn verzoek in. Na Noord-Korea trokken we samen naar Turkmenistan, Kazachstan, Armenië en Mauritanië. Onze partners, Diana Putters en Bart Caste-

lein, reisden telkens mee. Zodra Ronnie vernam dat Saudi-Arabië toeristen welkom begon te heten, wilde hij ernaartoe. Hij hoefde ons geen twee keer te vragen of we wilden meegaan.

Je hoeft geen moslim te zijn om overvallen te worden door een licht gevoel van opwindning bij het aanschouwen van Mekka, Al Makkah, zo zegt men in Saudi-Arabië. Rode borden langs de autoweg waarschuwen niet-moslims dat de stad voor hen verboden gebied is. Verrassend genoeg heb je er een prima uitzicht op vanaf de parkeerstrook langs de vijfde ringweg, waarop we wél toegelaten zijn. De

heilige Kaäba kunnen we niet zien, wel het torengedouw - 601 meter hoog - er vlakbij.

We gaan koffiedrinken in het stukje Mekka net buiten de ring, zodat we toch in Mekka zijn geweest, zij het dan Mekka extra muros. Een jonge vrouw zit aan een tafeltje ostentatief te roken. Zij en haar vriendinnen kletsen

Op straat in hoofdstad Riyad. De vrouw draagt een zwarte abaja, een sjaal over hoofd en schouders en een zwart doekje voor haar neus en mond.

JE HOEFT GEEN MOSLIM TE ZIJN OM OVERVALLEN TE WORDEN DOOR EEN LICHT GEVOEL VAN OPWINDING BIJ HET AANSCHOUWEN VAN MEKKA

honderduit op nauwelijks een halve meter van een tafeltje met drie mannen. Enkele jaren geleden was dit ondenkbaar, dan had je een *family section* voor vrouwen en voor *gemengde gezelschappen*, en een *singles section* voor mannen. Een rokende vrouw kon al helemaal niet, zeker niet in Mekka. Wat denken de mannen van deze

vrijgevochten vrouwen? Telkens weer intrigeert het mij.

ZEDIGE KLEDING

De meeste vrouwen houden zich aan de traditionele voorschriften: een zwarte abaja die hen van hals tot voeten bedekt, een zwarte sjaal over hoofd en schouders, en een zwart doekje voor neus en mond.

De poort naar Mekka, aan de rand van de oude binnenstad van Jeddah.

Dat doekje zit aan een band rond hun hoofd vast, zodat alleen hun ogen zichtbaar zijn. Wanneer ze eten, tillen ze het bij elke hap een beetje op. De rokende vrouw had het doekje thuisgelaten. Wie weet had ze al die doekjes in de vuilnisbak gekieperd. Leve de vrijheid!

Heel af en toe zie je een jonge vrouw met prachtig loshangend zwart haar, rood gestifte lippen en een trotse blik. Heeft die daar dan ruzie met haar ouders voor moeten maken? Hebben ze haar gezegd dat ze op die manier nooit uitgehuwelijkt zal raken? Diana en ik zijn in ieder geval opgelucht dat we geen hoofddoek hoeven te dragen. We hebben zedige kleding meegebracht: lange mouwen en geen spannende broeken.

In Medina - Al Madinah - volstaat het niet. Zodra we de straat opgaan, worden we tot de orde geroepen: hier gelden de regels van weleer. Wijst dit op een conflict tussen de oude garde en kroonprins Mohammed bin Salman, de man over wie iedereen zegt dat

hij de touwtjes stevig in handen houdt? Dankzij MBS (zo wordt hij meestal genoemd) mogen vrouwen nu zelf een auto besturen, maar het zijn witte raven die van dit recht gebruikmaken. Je kunt sneller een voorschrift aanpassen dan een mentaliteit.

ZEDENPOLITIE

We laten ons meevoeren met de stroom van mensen naar de Moskee van de Profeet, die verboden is voor niet-moslims. Al gauw krijg

DE SOLDATEN VRAGEN OF WIJ MOSLIMS ZIJN. NEEN, ANTWOORD IK. HET EINDIGT ERMEE DAT WE ALLE VIER IN EEN GOLFKARRETJE WORDEN AFGEVOERD

ik in de gaten dat niemand bij de poorten naar het plein om en rond de moskee controleert of je al dan niet een moslim bent. Dat zou ook weinig zin hebben: 99,99 procent van de pelgrims zijn moslims

Ronnie en Diana, die iets gezagsgetrouwer zijn dan Bart en ik, blijven buiten staan, maar wat later

volgen ze ons. We komen bij de moskee. De langste rijen staan bij de poort waarlangs je het gedeelte bereikt waar Mohammed begraven ligt, maar elders is het rustiger. "Ga maar", zeg ik tegen de mannen, "ik ben zeker dat niemand je zal tegenhouden, Diana en ik wachten wel hier."

Bart en Ronnie gaan ongehinderd naar binnen en raken aan de praat met iemand uit Anderlecht, wat minder verrassend is dan het misschien lijkt, want de hele

wereld is in Medina vertegenwoordigd. En het is er vredig, niemand verheft de stem, niemand scheldt.

Terwijl Diana en ik op het plein op Bart en Ronnie wachten, valt het oog van een - ongewapende - soldaat op het haar dat onder mijn hoofddoek uitsteekt. Boos stapt hij op mij af. Ik moet met hem

meekomen. Voor alle duidelijkheid: er lopen niet veel soldaten op het plein rond, er hangen wel

DE RUÏNES VAN LEMEN HUISJES WORDEN GERESTAUREERD EN TEGELIJK WORDT IN HET NOORDEN, BIJ DE RODE ZEE, DE STAD VAN DE TOEKOMST GEBOUWD: NEOM

massaal veel camera's, zoals zowat overal in Saudi-Arabië. Ik herinner me wat ik gelezen heb in het boek van Meghan Jakobsen, *Vrouw in Saoedi-Arabië* (De Geus, 2000): nooit meegaan met een *moetauwa*, iemand van de zedenpolitie. Ze mogen je niet aanraken en kunnen je dus ook niet meesleuren. Ik weet dat MBS hun macht aan banden heeft gelegd. Ik ben niet echt zeker of deze soldaat een *moetauwa* is, maar ik blijf toch staan waar ik sta en herhaal telkens weer dat ik op mijn *husband* wacht; ik ben met andere woorden een deftige vrouw in het bezit van een *husband*. Om hem te paaien stop ik elk haartje onder mijn hoofddoek weg, maar dat gebaar mag niet baten.

De soldaat stuurt een collega de moskee in op zoek naar mijn *husband*. Een andere soldaat telefoneert, met wie weten we niet. Bart en Ronnie worden gevonden en bevestigen dat wij bij hen horen. Wij zijn geen loslopende vrouwen. Dan pas vragen de soldaten of wij moslims zijn. Neen, antwoord ik, maar ik heb alle respect voor moslims. Dat argument maakt geen indruk. Iemand zegt dat wij helemaal niet in Medina mogen zijn. We moeten niet alleen weg uit de moskee, maar uit de hele stad.

Het eindigt ermee dat we alle vier in een golfkarretje worden afgevoerd. Voor we mogen uitstappen wil de directeur met ons spreken via de telefoon. Ik snijd hem de pas af, zeg hem wat een eer het is om in Medina te mogen zijn, hoe ontroerd en dankbaar we zijn. Het gekke is dat ik het nog meen ook. Het is een indrukwekkende plek, ook voor wie niets met God of Allah heeft.

De volgende morgen ga ik vermomd en zo nonchalant mogelijk

de moskee binnen langs de ingang voor vrouwen. Niemand houdt me tegen, niemand stelt me een vraag.

heeft de chauffeur van het golfkarretje ons op het hart gedrukt, en ik kan maar hopen dat het waar is, dat het geldt voor alle godsdiensten en verenigingen en organisaties en ideologieën en clubjes. Moge het gelden voor alles en iedereen.

WREED OF VRIENDELIJK?

Wie of wat zijn de Saudi's? Die vraag hangt hier in de lucht. Ze zijn de behoeders van de heilige steden van de islam, daaraan kan niet worden getornd, maar zijn ze

Pelgrims bezoeken de Moskee van de Profeet in Medina.

Al-Balad, de oude binnenstad van Jeddah.

Hegra, met zijn duizenden jaren oude graftombes die in rotsen gehouwen zijn, is nu toegankelijk voor toeristen.

conservatief of progressief, open of gesloten, wreed of vriendelijk? Net zoals wij een *Verhaal van Vlaanderen* hebben, wordt bij hen 'het Verhaal van Saudi-Arabië' in de verf gezet. Je moet daarvoor drie jaartallen onthouden: 1727, 1824 en 1932, dat zijn de data van de drie pogingen om een Verenigd Saudi-Arabië te stichten, waarbij de derde keer de goeie was. De man die dat klaarspeelde heette Abdoel Aziz (1880-1953), alle koningen na hem zijn zonen van hem. De vader van MBS is de laatste zoon die op de troon zal zitten, daarna is MBS als eerste kleinzoon aan de beurt.

Over het precieze aantal nakomelingen van Abdoel Aziz doen de wildste geruchten de ronde, maar het zijn er toch enkele duizendtallen. De man zou minstens achttien vrouwen, zesentwintig zonen en zevenentwintig dochters hebben gehad, die zich op hun beurt uitbundig hebben voortgeplant, wat resulteert in grote aantallen prins en prinsessen. Ook hun macht heeft MBS gebroken én de toelagen die ze ontvingen schroefde hij terug. MBS is een man met een stralende glimlach en een wil van ijzer, dat heeft helaas ook journalist

Jamal Khashoggi, die vermoord is door een Saudisch moordcommando, mogen ondervinden.

Het is ook MBS die het verhaal van Saudi-Arabië promoot. Voor zijn tijd was er weinig of geen aandacht voor de geschiedenis die aan de islam voorafging, hij ziet het potentieel van het verleden voor de marketing van Saudi-Arabië. Vroeger bestond het beeld van een sterk

SAUDI-ARABIË ZOU DE GROOTSTE KAMELENMARKT TER WERELD HEBBEN. DAT ZOU BEST KUNNEN KLOPPEN WANT SAUDI-ARABIË HEEFT VAN ALLES HET GROOTSTE

gesloten gemeenschap, nu wordt vooral gehamerd op de uitwisseling van culturen, talen en godsdiensten. Saudi-Arabië, zo kun je op de bordjes in musea lezen, ligt sinds mensenheugenis op een kruispunt van handelsroutes. De karavanan uit het noorden en het zuiden kruisten elkaar hier. Hegra, met zijn graftombes die in de rotsen zijn gehouwen, is nu toegankelijk voor bezoekers. Er zijn inscripties in de rotsen bewaard, die zouden meer dan drieduizend jaar oud zijn. Wij durven de authenticiteit

ervan te betwijfelen, maar het is een mooi verhaal.

Aan de ene kant worden de ruïnes van lemen huisjes gerestaureerd, wat resulteert in een soort van Bokrijk, aan de andere kant wordt in het noorden van het land bij de Rode Zee de stad van de toekomst gebouwd: Neom. Al in 2017 werd het project aangekondigd op een bijeenkomst die de naam

'Davos in the desert' kreeg.

De plannen zijn enorm ambitieus. Artificiële intelligentie, drones en elektrische helikopters zullen worden ingezet voor een stad zonder auto's. Op papier klinkt het fantastisch, maar het is zeer de vraag of het kan worden gerealiseerd. MBS goochelt met zulke fabelachtige bedragen - er is sprake van een budget van vijfhonderd miljard dollar - dat de experts die hij onder de arm neemt geneigd zijn hem te beloven dat hij zijn droom zal kunnen verwezenlijken.

Hoe dan ook wil MBS dat Saudi-Arabië een voortrekker wordt op het vlak van duurzame en hernieuwbare energie, een hele ommezwaai voor een land waar de auto de onomstreden koning is en de brandstof goedkoop. Ooit raakt de olie uitgeput, er moet aan een plan B worden gedacht.

MEKKA, SPOOR 3

Hopelijk zal het dit project beter vergaan dan KAEC - King Abdullah Economic City - op een kilometer of zeventig ten noorden van Jeddah. Die stad kreeg in het Westen enige faam dankzij de roman van Dave Eggers, *Een hologram voor de koning* (2012). KAEC is minder dood dan hoe Eggers het voorstelt, maar het project kan bezwaarlijk geslaagd worden genoemd. We rijden er langs velden met lantaarnpalen, niets dan lantaarnpalen, die wachten op de huizen en de mensen die er op een dag misschien zullen komen.

In 2005 werd het project aangekondigd, er werden toen plannen gemaakt voor 2 miljoen inwoners. In 2018 woonden er zo'n zeventuizend mensen. Nochtans hebben die hun eigen station voor een hogesnelheidstrein, een indrukwekkend gebouw enkele kilometers buiten KAEC, zodat je een auto nodig hebt om de trein te nemen. We dolen rond in het station, ontmoeten er alleen personeel. Er gaan treinen naar Mekka, Medina en Jeddah. En dan blijkt er toch een passagier te zijn, een vrouw die zich naar buiten haast en mij toeroept: *'Makkah, three.'* Inderdaad, op spoor drie vertrekt de trein naar Mekka.

Af en toe stuur ik een foto naar het thuisfront, waarbij de clichébeelden het beste blijken te scoren: kamelen, palmbomen, mannen in lange witte gewaden met een doek als hoofddeksel. Die witte gewaden hebben altijd een keurige vouw in de mouwen en zien er smetteloos uit. Er zijn dan ook nogal wat wasserijen. De kamelen worden allang niet meer als last- of rijdier gebruikt, nu worden ze verhandeld voor hun vlees en melk. Kamelen

King Abdullah Economic City (KAEC), een megalomaan maar godverlaten project.

Op de grootste kamelenmarkt ter wereld, in Buraidah.

hebben iets fotogenieks, al is onze fascinatie vast absurd. We hebben de neiging om bij elke kameel uit te roepen: een kameel! Op de markt worden erg jonge dieren verhandeld, amper twee weken oud zijn ze, en ze staan wankel op hun poten. Ik vrees dat hen geen lang leven beschoren zal zijn. Saudi-Arabië zou de grootste kamelenmarkt ter wereld hebben. Dat zou best weleens kunnen kloppen want Saudi-Arabië heeft van alles het grootste.

Het kan geen toeval zijn dat MBS goed kon opschieten met Donald Trump en diens schoonzoon Jared Kushner. In Riyad wordt hard gehoopt dat Trump opnieuw president wordt in 2024.

Op onze laatste avond in Riyad horen we doffe knallen boven de stad, dan zien we ook het vuurwerk. Wat later klinkt er muziek, niet oorverdovend luid maar toch luid genoeg om onze nachtrust te

verstoren. Ik vraag me af of Saudi's niet af en toe heimwee hebben naar de tijd dat muziek verboden was.

De evenwichtsoefening is hoe dan ook delicaat. In Al Ula, het stadje bij Hegra, worden concerten onderbroken voor het gebed. Ook elders gaan winkels en restaurants dan dicht. Ik stel me voor dat in Riyad alle verkeer tot stilstand zou komen voor het gebed, dat die duizenden en duizenden auto's zouden blijven staan in het midden van de weg. Bidmatjes worden uitgerold, er wordt geknield en gebeden, en daarna gaat het weer verder. Dat nog niemand die regel heeft bedacht!

Over een paar maanden zou de metro in Riyad in gebruik moeten worden genomen. Het is afwachten of Saudi's hun auto's zullen inruilen voor openbaar vervoer. Het zou een grote omwenteling betekenen in een land dat de afgelopen jaren

heel wat omwentelingen heeft gekend. Een aantal zaken zijn onveranderd gebleken. Vrouwen genieten van meer vrijheid en op het Deeraplein - ook 'Chop Chop Square' genoemd - worden terdoodveroordeelden niet langer met een zwaard onthoofd op vrijdag. Dat betekent helaas niet dat er aan de executies een einde is gekomen, alleen is niet geweten waar ze worden uitgevoerd.

"Saudi's kennen geen mensenrechten", horen we telkens opnieuw uit de mond van arbeiders uit Jemen, Bangladesh, Pakistan of de Filipijnen. Voor toeristen is het er aangenaam vertoeven. Overal worden we begroet met "Welcome, most welcome". En of 'hun' Hegra niet kan concurreren met Petra in Jordanië. Of we mensen in ons land willen zeggen dat Saudi-Arabië sterke troeven heeft voor toeristen. Dat het land de hele wereld met open armen ontvangt.

Straatbeeld in Diriyah, een buitenwijk van Riyad.